

Advies

31 januari 2022

Advies over het decreet mensenrechteninstituut (VMRI)

Situering

De SARC werd op 24 december 2021 om advies gevraagd over het ontwerp van decreet tot oprichting van een Vlaams Mensenrechteninstituut. In lijn met de Principes van Parijs krijgt dit nieuw instituut een breed, onafhankelijk mandaat ter bescherming van alle mensenrechten binnen de Vlaamse bevoegdheden. Het VMRI zal daarnaast ook functioneren als onafhankelijk orgaan ter bevordering van gelijke behandeling. Er wordt, binnen dat mandaat, een bijzonder bijstands- en handhavingsmechanisme ingericht. Individuele klachten over discriminatie zullen a priori via bemiddeling worden opgevangen. Indien dit niet tot een resultaat leidt, zal een geschillenkamer in de vorm van een organiek aparte entiteit een niet- bindend oordeel kunnen vellen. Het Vlaams mensenrechteninstituut wordt ingeschakeld in een interfederaal mensenrechtenmechanisme conform de Principes van Parijs om een A-status te behalen.

De sectorraden van de SARC behandelden de adviesvraag op hun plenaire vergaderingen. Een ad hoc gemengde werkgroep (samengesteld uit vertegenwoordigers van de sectorraden en met een vertegenwoordiging van de Vlaamse Jeugdraad) behandelde vervolgens op basis van de sectorale bezorgdheden de adviesvraag op 18 januari. De Algemene Raad finaliseerde het advies via schriftelijke procedure.

Overweging

Mensenrechten kennen een brede invulling. Binnen de beleidsvelden cultuur, jeugd, sport en media kunnen we onder meer verwijzen naar de vrijheid van de pers, vrijheid van gedachte en vrijheid van verenigingen of het recht op vrijetijd,... Veel van deze rechten of vrijheden zijn gegarandeerd door de grondwet en/of door internationale verdragen.¹

¹ Het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) 1950; Kaderverdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van nationale minderheden en het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden (1 februari 1995; Handvest van Grondrechten van de EU, 2000, ...)

Net zoals talloze andere beleidsdomeinen zet ook het CJSM-beleid in op de bescherming van de mensenrechten. Via het beginsel van subsidiariteit en de gesubsidieerde vrijheid waken beleidsbeslissers mee over het maximaal vrijwaren van pluralisme. Dat vertaalt zich onder meer in het ondersteunen van een gedifferentieerd en geschakeerd aanbod en in het voeren van een stimulerend beleid rond participatie. De bescherming van individuele vrijheden wordt verder ondersteund door specifieke regelgeving binnen het domein. Het Cultuurpact beschermt de gebruikers van culturele instellingen tegen discriminatie op grond van ideologische, filosofische of politieke redenen. Sommige sectoren zetten een systeem van zelfregulering op. Zo kunnen burgers en organisaties bij de Raad voor de Journalistiek terecht met vragen over de journalistieke beroepsethiek. Voor kinderen en jongeren is er een 'eigen' mensenrechteninstituut, het Kinderrechtencommissariaat. In de sportsector is het Centrum voor Ethiek in de Sport als ondersteuner van het gevoerde beleid via het decreet gezond en ethisch sporten.

In tijden van onzekerheid en polarisatie weerklinkt de roep van burgers, gebruikers, werknemers, slachtoffers naar het borgen of vrijwaren van individuele of collectieve vrijheden steeds luider. Discriminatie roept verzet op. De bedreiging van de afbouw of het aantasten van verworven rechten zet mensen in beweging (Hart boven Hard). De toenemende ongelijkheid en blijvende armoede zet de bescherming van sociale rechten (recht op arbeid, sociale zekerheid, huisvesting,...) onder druk. Het recht op privacy wint in tijden van "*surveillance capitalism*"² meer en meer aan belang. De coronapandemie blijkt volgens sommigen een vruchtbare bodem voor nieuwe mensenrechtenclaims³.

De verdediging van de mensenrechten behoort tot de basis van de activiteiten van CJSM-spelers. Zij vormen de bouwstenen voor de maatschappelijke doelen van het vrije initiatief en ze vormen voor verschillende organisaties expliciet de bestaansredenen (antiracisme, bestrijding van armoede, vrede, leefmilieu, welzijn, verenigen, ...).

De verwevenheid van mensenrechten in het DNA van CJSM is ontegensprekelijk. De bescherming van deze rechten verdient derhalve een solide en betrouwbare institutionele verankering. De overheden in België hebben hier ook steeds consequent op ingezet. De bestending en waar mogelijk versterking van dergelijke instellingen verdient dan ook aanbeveling.

² een begrip dat is gemunt door Shoshana Zuboff

³ "*De Mensenrechten, een religie voor onze tijd*", Stefan Sottiaux in DS van 3 januari 2022

Advies

De SARC neemt kennis van de institutionele verankering van een mensenrechteninstituut op Vlaams niveau als plaatsvervanger van de federale instelling. De SARC wenst zich in dit advies niet uit te spreken over de staatkundige overwegingen (van unitaire naar communautaire benadering), en kijkt uit naar de analyse uit het advies van de Raad van State over de juridische-technische aspecten van het voorontwerp van decreet. De aanbevelingen uit dit advies betreffen veeleer het vrijwaren van voldoende garanties, met het oog op het beperken of zo mogelijk uitsluiten van mensenrechtenschendingen binnen de context van de Vlaamse (culturele) bevoegdheden. Daarnaast richt dit advies zich op bezorgdheden over onvoldoende klaarheid over de juridische draagwijdte en complementariteit met andere MRI's of (zelfregulerende) instanties die actief zijn op dit terrein. Op basis van de toetsing met de bevoegdheden van het beleidsdomein CJSM formuleert de raad de volgende aanbevelingen:

1. Het VMRI streeft minstens **dezelfde juridische draagwijdte** na als de huidige mandataris voor de bescherming van de mensenrechten (Unia). De juridische verankering geschiedt op hetzelfde niveau als het Kinderrechtencommissariaat, met voldoende garanties rond de noodzakelijke onafhankelijkheid. Het VMRI zorgt voor een maximale complementariteit en consistentie met andere MRI's op Vlaams niveau, federaal en internationaal. Een eventuele inkanteling van één of meerdere sectorale MRI's in het VMRI mag geenszins leiden tot verlies van expertise of slagkracht van de bestaande instituten. De specifieke positie en aanspreekbaarheid van het Kinderrechtencommissariaat mag niet verdwijnen. De SARC treedt ter zake het advies van de Vlaamse Jeugdraad bij.
2. Het VMRI draagt zorg voor een **maximale betrokkenheid van het (rond mensenrechten) georganiseerde middenveld** door hen volgens de principes van goed bestuur mee te betrekken bij het uitstippelen van het beleid, bij de agendabepaling en bij het bewaken van de doelen. Hiertoe werken de partners pistes uit van co-bestuur. Bij de samenstelling van de bestuursorganen biedt het instituut de noodzakelijke garanties voor een pluralistische vertegenwoordiging van het maatschappelijk middenveld.
3. Het VMRI zorgt voor **een heldere en transparante afbakening** met en rolverdeling tussen de andere officiële mensenrechteninstituten (o.m. FIRM) of instanties en vermijdt overlap (o.m. met de Vlaamse Ombudsdienst). Het instituut erkent ook de binnen specifieke sectoren opererende zelfregulerende instanties (Raad voor de Journalistiek, JEP). Het instituut werkt op korte termijn een stappenplan uit voor de concretisering van de afstemming en samenwerking. Verwarring en rechtsonzekerheid moeten ten allen tijde vermeden worden. Specifieke zorg is geboden voor organisaties of bedrijven die op nationale schaal opereren. Ook voor de Brusselse institutionele context is helderheid geboden zodat een gelijke behandeling voor iedere burger en/of organisatie gegarandeerd is.
4. Het VMRI garandeert de **correcte behandeling of doorverwijzing**, in het bijzonder voor de meest kwetsbaren. Versnippering van mensenrechteninstituten mag de laagdrempeligheid niet negatief beïnvloeden.

5. Het VMRI streeft naar een **maximale slagkracht met het oog op maximale afdwingbaarheid** van mensenrechten. De opbouw van een morele autoriteit met een louter adviserende rol is onvoldoende. Dit zou een achteruitgang betekenen ten opzichte van de huidige mogelijkheden. Het is aanbevolen als instituut ook in rechte te kunnen optreden, naar analogie van de huidige MRI's en naar analogie van het Nederlands college, dat voor de Vlaamse wetgever als model dient. Dit impliceert naast de mogelijkheid om in rechte op te treden ook het beschikken over een onderzoeks- en inspectiebevoegdheid. Deze bevoegdheid strookt bovendien met de Europese aanbevelingen.

6. Het VMRI streeft naar een **proportioneel evenwaardige aandacht voor de behandeling van culturele rechten**. De borging van deze rechten is in tijden van onzekerheid en maatschappelijke onrust minstens even cruciaal als de sociale rechten. De bijdrage van culturele rechten tot participatie, emancipatie en vrijheid is onmiskenbaar.

Namens de Algemene Raad en de sectorraden,

Annick Schramme
Algemeen voorzitter

Bart Dierick
Algemeen secretaris